

מצוות שילוח טמאים לפי הרמב"ם

- א. מצוות שילוח טמאים – המקורות
- ב. שיטת רש"י וסיעתו – מ"ע אחת לכל המחנות
- ג. דעת הרמב"ם – חילוק בין המקדש לשאר מחנות
1. מצוות שילוח טמאים בלשון הרמב"ם
2. דעת 'ספר החינוך' – כדעת הרמב"ם
3. ראייה מ'שורשי המצוות' לרמב"ם
- ד. מצוות שילוח בעל־קרי מחוץ למחנה לווייה
1. מדוע לא מנה הרמב"ם את בעל־קרי בין המשולחים?
2. מה בין הר הבית למחנה הצבא?
- ה. שילוח מצורע מעיר־חומה ומירושלים
- ו. שילוח הסוטה מעזרת נשים לאחר שתייתה
- ז. שילוח טמאים – על מי מוטלת המצווה, ומתי עוברים עליה?
- ח. סיכום

א. מצוות שילוח טמאים – המקורות

חובת שילוח הטמאים מן המחנה כוללת מצוות עשה ומצוות לא תעשה, שנזכרו בכמה מקורות בתורה, ונחלקו חכמי התלמוד והראשונים אלו פרטי מצוות נלמדים מכל מקור. המקור העיקרי ובו מצוות עשה ומצוות ל"ת נמצא בפרשת נשא:

וידבר ה' אל משה לאמר: צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש: מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שכן בתוכם: ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם אל מחוץ למחנה כאשר דבר ה' אל משה כן עשו בני ישראל. (במדבר ה', א-ה)

מחנה ישראל במדבר היה מורכב משלושה מחנות על פי רמות הקדושה השונות: מחנה שכינה (המשכן והחצר), מחנה לווייה ומחנה ישראל; וכנגדם לדורות – המקדש והעזרות (מחנה שכינה), הר הבית (מחנה לווייה) וירושלים (מחנה ישראל). בפסוקים המובאים לעיל, התורה אינה מבארת בפירוש מאיזה "מחנה" צריך לשלח את הטמאים, ואף לא מחלקת במפורש בין הטומאות השונות. חלוקה זו נלמדת ב'ספרי' מפרשת מצורע:

"וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש". שומע אני ששלשתן במקום אחד! תלמוד לומר במצורע: "כדר ישב מחוץ למחנה מושבו" (ויקרא י"ג, מו) –

מצורע היה בכלל ויצא מן הכלל ולמד על הכלל, מה מצורע שהוחמרה טומאתו חמור שלוחו משלוח חברו, אף כל שהוחמרה טומאתו חמור שלוחו משלוח חברו. (ספרי במדבר ה', ב)

הספרי לומד מהחידוש שחידשה התורה לגבי מצורע ששילוחו הוא מוחלט, מחוץ למחנה ישראל ("בדד") – שבשאר הטומאות השילוח אינו מוחלט אלא חלקי. ומכיוון שבפסוקים שלעיל נמנו ג' סוגי טומאה (מצורע, זב וטמא לנפש) וישנן ג' סוגי מחנות – מכאן שכל סוג טומאה משתלח ממחנה אחר לפי חומרת טומאתו; טמא מת מחוץ למחנה שכונה, זב מחוץ למחנה לווי, ומצורע מחוץ למחנה ישראל.

בברייתא המובאת במסכת פסחים נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון לגבי לימוד זה:

דתניא: "בדד ישב" לברו ישב, שלא יהו טמאין אחרים יושבין עמו. יכול יהו זבין וטמאי מתים משתלחין למחנה אחת? תלמוד לומר (במדבר ה', ג) "ולא יטמאו את מחניהם" – ליתן מחנה לזה ומחנה לזה, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר (במדבר ה', ב) "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש", יאמר טמאי מת ואל יאמר טמאי זב ואני אומר טמאי מתים משתלחין זבין לא כל שכן, למה נאמר זב – ליתן לו מחנה שניה. ויאמר זב ואל יאמר מצורע ואני אומר זבין משתלחין מצורעין לא כל שכן, למה נאמר מצורע – ליתן לו מחנה שלישית. כשהוא אומר "בדד ישב" הכתוב נתקו לעשה. (פסחים סז ע"א)

דעת רבי יהודה דומה לדעת הספרי (שעיקר הלימוד הוא מ"בדד ישב" האמור במצורע) אלא שלפי רבי יהודה מניית התורה ג' סוגי טמאים בנפרד אין בה כדי ללמדנו סוגי שילוח שונים לכל אחד מהם, והדבר נלמד מהמילה "מחניהם" שנכתבה בלשון רבים – כלומר: מחנה שונה לכל סוג טומאה. לעומת זאת, רבי שמעון חולק לגמרי על דרשת הספרי, ולדעתו עצם מניית התורה ג' סוגי טמאים בנפרד יש בה כדי ללמדנו שכל אחד מהם משתלח למחנה אחר, כפי חומרת טומאתו, ואין צורך כלל להסתייע לשם כך מהמילים: "בדד ישב" (והן נצרכות רק כדי ששילוח מצורעים יהיה "לאו הניתק לעשה", כמבואר בהמשך).

עוד מקורות בתורה שלומדים מהם את פרטי מצוות השילוח האלו הם:

- א. דברים כ"ג, יא – "ויצא אל מחוץ למחנה... לא יבוא אל תוך המחנה", מכאן שבעל-קרי נשלח מחוץ לשתי מחנות (פסחים סח ע"א).
- ב. ויקרא י"ז, טז – "ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עוונו", מכאן שטמא שנכנס למקדש במזיד חייב כרת (רמב"ם, הל' ביאת המקדש פ"ג הי"ב).
- ג. ויקרא ה', ב – "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא", מכאן שטמא שנכנס למקדש בשוגג חייב קרבן עולה ויורד (רמב"ם שם).

מצוות שילוח טמאים לפי הרמב"ם

ד. ויקרא י"ב, ד – "ואל המקדש לא תבוא", מכאן שרק הנכנס למקדש 'דרך ביאה' חייב, ולא הנכנס אליו 'דרך גגות', ואף ולא המטמא את המקדש בנגיעה מבחוץ (רמב"ם, הל' ביאת המקדש פ"ג הי"א והי"ט).

ב. שיטת רש"י וסיעתו – מ"ע אחת לכל המחנות

דעת רש"י (פסחים סז ע"א) שמאותו לימוד שממנו אנו לומדים את מצוות-העשה לשלח טמא מת ממחנה שכינה, ממנו גם לומדים לזב שמשתלח ממחנה לויה ולמצורע שמשתלח ממחנה ישראל. כלומר מצוות עשה אחת ("וישלחו") מתפרטת לשילוחים שונים ממחנות שונים – כל טמא ממחנה אחר לפי חומרת הטומאה שלו.

באופן דומה סבור רש"י (שם ד"ה פטור) שמצוות לא-תעשה המוזכרת בפרשת השילוח "ולא יטמאו את מחניהם" (במדבר ה', ג), שאוסרת על הטמא להיכנס למחנה שכינה, כוללת גם איסור על שאר הטמאים המוזכרים באותה פרשה (זב ומצורע) להיכנס למחנה האסור להם (לויה וישראל).

הר"ש בפירושו על מסכת כלים (פ"א מ"ז), והתוספות בסנהדרין (מב ע"ב ד"ה בית) הוסיפו שמשעה שכבש יהושע את הארץ וקידש את ערי החומה כקדושת ירושלים לעניין שילוח מצורעים – נכנסו אף הן לאותה מסגרת של מצוות העשה של "וישלחו" ושל מצוות לא תעשה של "ולא יטמאו".

ג. דעת הרמב"ם – חילוק בין המקדש לשאר מחנות

1. מצוות שילוח טמאים בלשון הרמב"ם

בספר המצוות מונה הרמב"ם שלוש מצוות הקשורות בשילוח טמאים; מצוות עשה אחת ("וישלחו") ושתי מצוות לא-תעשה ("ולא יטמאו" ו"לא יבוא אל תוך המחנה"). את מצוות-העשה מייחס הרמב"ם רק למחנה שכינה:

הציווי שנצטוינו להוציא את הטמאים מן המקדש. והוא אמרו יתעלה: "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש" (במדבר ה', ב). ומחנה זה האמור כאן הוא מחנה שכינה שלדורות כמוהו העזרה, כמו שביארנו בריש סדר טהרות בפירוש המשנה. ולשון ספרי: "וישלחו מן המחנה – אזהרה לטמאים שלא יכנסו למקדש בטומאה".

וכבר נכפל ציווי זה בלשון אחר. והוא אמרו יתעלה: "כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה" (דברים כ"ג, יא). רצה כאן באומרו "מחוץ למחנה": מחנה שכינה, כמו שאמר במצווה זו עצמה: "אל מחוץ למחנה תשלחום" (במדבר ה', ג) ובגמרא פסחים: "ויצא אל מחוץ למחנה – זה מחנה שכינה". ולשון המכילתא: "צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה – בעשה"; ומנין בלא תעשה?

תלמוד לומר: "ולא יטמאו את מחניהם". ובספרא: "ויצא אל מחוץ למחנה" – מצוות עשה. (רמב"ם, ספר המצוות, מצוות-עשה לא)

כך גם את מצוות לא-תעשה של "ולא יטמאו" מייחס הרמב"ם רק למחנה שכינה:

האזהרה שהזהר כל טמא מלהכנס לכל המקדש... והוא אמרו יתעלה: "ולא יטמאו את מחניהם" (במדבר ה', ג), כלומר: מחנה שכינה. ובגמרא מכות אמרו: "הבא אל המקדש טמא כתיב עונש וכתוב אזהרה: עונש – 'את מקדש ה' טמא ונכרתה' (שם י"ט, יג-כ); אזהרה 'ולא יטמאו את מחניהם'". ובמכילתא: "צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה" (שם ה', ב) – בעשה. ומנין בלא תעשה? אמר: "ולא יטמאו את מחניהם". וכבר נכפל הלאו בעניין זה בלשון אחר. והוא אמרו ביולדת: "ואל המקדש לא תבא" (ויקרא י"ב, ד)...

לעומת זאת את מצוות לא-תעשה של "לא יבוא" מייחס הרמב"ם למחנה לויה¹:

האזהרה שהזהר כל טמא מלהכנס למחנה לויה אשר כמוהו לדורות: הר הבית, כמו שביארנו בריש מסכת כלים, ושם נתבאר איסור כניסת הטמאים להר הבית. והכתוב שבא בלאו זה הוא אמרו על טמא מקרה לילה: "לא יבוא אל תוך המחנה" (דברים כג, יא). ובגמרא פסחים אמרו גם כן: "ויצא אל מחוץ למחנה" (שם) – זה מחנה שכינה, כמו שביארנו במצווה ל"א ממצוות עשה; "ולא יבא אל תוך המחנה" – זה מחנה לויה, מתקיף ליה רבינא: ואימא אידי ואידי במחנה שכינה, ולעבור עליו בעשה ולא תעשה? אם כן נכתב קרא ולא יבוא אל תוך, כלומר: היה לו לומר: ולא יבוא אל תוכו – "המחנה" למה לי? לתן לו מחנה אחרת, והיא מחנה לויה, כלומר שגם בה לא יבוא אל תוך המחנה, ולשון ספרי: "לא יבא אל תוך המחנה" – זו מצוות לא תעשה. וכבר נתבאר גם דיני מצווה זו בריש במסכת כלים בפירושונו. (שם, מצוות לא-תעשה עח)

חלוקה דומה מחלק הרמב"ם גם במשנה-תורה (הל' ביאת המקדש פ"ג א-ז):

א. מצות עשה לשלח כל הטמאים מן המקדש, שנאמר: "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש" (במדבר ה', ב).

ב. זה המחנה האמור כאן הוא מחנה שכינה שהוא מפתח עזרת ישראל ולפנים. שומע אני שהמצרע והזב וטמא מת שלושותן במקום אחד! תלמוד לומר במצורע: "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו" (ויקרא י"ג, מו) זה מחנה ישראל שהוא מפתח ירושלים ולפנים; מה מצרע שטומאתו חמורה חמור שילוחו משילוח חברו אף כל שטומאתו חמורה חמור שילוחו משילוח חברו. לפיכך משלחין את המצרע חוץ לשלוש מחנות שהוא חוץ לירושלים מפני שהוא מטמא בביאה מה שאין הזב מטמא.

1. בדבריו במשנה תורה המובאים להלן, כולל הרמב"ם את איסור כניסת מצרוע למחנה ישראל יחד עם איסור כניסת טמאים למחנה לויה.

מצוות שילוח טמאים לפי הרמב"ם

ג. ומשלחין זבין וזבות נידות ויולדות חוץ לשתי מחנות שהוא חוץ להר הבית מפני שהן מטמאין המשכב והמושב אפילו מתחת האבן מה שאין המת מטמא.

ד. טמא מת אפילו המת עצמו מותר להיכנס להר הבית שנאמר "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" (שמות י"ג, יט) – עמו במחנה לוייה.

ה. החיל משלחין ממנו גויים וטמאי מת ובוועלי נידות אבל טבול יום נכנס לשם שכבר טבל.

ו. עזרת נשים משלחין ממנה טבול יום אבל לא מחוסר כיפורים שמחוסר כיפורים העריב שמשו ואיסור טבול יום במחנה לוייה מדברי סופרים.

אם נדייק בלשון הרמב"ם בהלכות אלו, נמצא שלשונו תומכת בהבנה שקיבלנו מספר-המצוות שמצוות-עשה מן התורה של שילוח טמאים שייכת אך ורק במחנה שכינה. את דרשת הספרי שכורכת את שילוח ג' סוגי הטמאים כאחד לפי ג' סוגי המחנות מבין הרמב"ם כמתייחסת לטמא שנמצא במחנה שכינה, שמצווה לשלחו אל מחוץ לג' המחנות אם הוא מצורע, או מחוץ לב' מחנות אם הוא זב, או מחוץ למחנה שכינה אם הוא טמא מת. אבל אין מצווה לשלח טמאים הנמצאים במחנה לוייה או ישראל. הרמב"ם מדקדק בלשונו ולא כותב 'הר הבית משלחין ממנו זבים' (כפי שכתב בגזירות חכמים לגבי החיל ועזרת נשים בהל' ה-ו), אלא "משלחין זבים... [ממחנה שכינה] חוץ לשתי מחנות".

את שתי מצוות הלא-תעשה מתאר הרמב"ם בהלכות ח עד י:

ח הטמא המשולח מהר הבית אם נכנס עובר בלא תעשה ולוקה שנאמר: "ויצא אל מחוץ למחנה" (דברים כ"ג, יא) זה מחנה שכינה ו"לא יבוא אל תוך המחנה" (שם) זה מחנה לוייה. וכן מצורע שנכנס לירושלים לוקה. אבל אם נכנס לשאר הערים המוקפות חומה אף על פי שאינו רשאי לפי שנאמר "בדד ישב" (ויקרא י"ג, מו) אינו לוקה...

י וכשם ששילוח טמאים מן המקדש בעשה, כך אם נכנסו עוברים בלא תעשה שנאמר "ולא יטמאו את מחניהם" (במדבר ה', ג) – זה מחנה שכינה.

גם פה, כמו בספר המצוות, מחלק הרמב"ם בין איסור כניסה למחנה שכינה ובין איסור כניסה לשאר המחנות. איסור הכניסה להר הבית ולירושלים הוא לאו שהעובר עליו חייב מלקות ואיסור למקדש הוא לאו שהעובר עליו חייב כרת. העובדה שהרמב"ם, בניגוד לראשונים אחרים, לומד את איסור הכניסה למקדש ולשאר המחנות מפסוקים שונים, מחזקת את ההשערה שמצוות-העשה היחידה של שילוח טמאים נאמרה אף היא רק לגבי מחנה שכינה.

השימוש בלשון "מצות עשה" – אם נשווה את לשון הרמב"ם בתחילת הלכה ח ובהלכה י נשים לב שבהלכה י, שבה מדובר על איסור כניסה למחנה שכינה, הרמב"ם מתייחס למצוות-עשה של "שילוח טמאים מן המקדש", ולעומת זאת בהלכה ח העוסקת באיסור הכניסה למחנות האחרים, הרמב"ם אינו מזכיר שזו מצוות-עשה אלא כותב "הטמא המשולח מהר הבית".

הלאו הצמוד לעשה שייך רק למחנה שכינה – הדגש ששם הרמב"ם בהלכה י על זה שהפסוק "ולא יטמאו את מחניהם" (במדבר ה', ג) מתייחס רק למחנה שכינה (בניגוד לדעת רש"י שהבאנו לעיל) מחזק את הדעה שגם מצוות-העשה של שילוח טמאים שנלמדת מהפסוק שלפניו שייכת רק במחנה שכינה.

המקור לאיסור כניסה להר הבית – בהלכה ח לומד הרמב"ם את איסור כניסת טמאים להר הבית וירושלים מפסוק שמתאר שילוח בעל-קרי ממחנה הצבא. מדרש הלכה המובא בגמרא שהרמב"ם מצטט, לומד מפסוקים אלו שלבעל-קרי אסור להיכנס להר הבית. הרמב"ם מרחיב את הלימוד הזה וקובע שהוא מתייחס גם למחנה ישראל וממנו נלמד הלאו לזב שנכנס למחנה לוי (הר הבית) ולמצורע שנכנס למחנה ישראל (ירושלים). גם בספר המצוות לומד הרמב"ם מ"לא יבא אל תוך המחנה" את איסור כניסת טמאים להר הבית.

אם זהו מקור האיסור, אז הביטוי המצוטט מהגמרא יכול ללמד גם על המבנה של מצוות-העשה ולא-תעשה; "ויצא אל מחוץ למחנה – זה מחנה שכינה, ולא יבוא אל תוך המחנה – זה מחנה לוי"; לבעל-קרי יש מצוות-עשה לצאת ממחנה שכינה (אל מחוץ למחנה לוי) ומצוות לא-תעשה שלא להיכנס למחנה לוי², אבל בעל-קרי שנמצא במחנה לוי אינו חייב לצאת ממנו.

2. דעת 'ספר החינוך' – כדעת הרמב"ם

הניסוח של ספר החינוך דומה מאד לזה של הרמב"ם. גם אצל החינוך יש שתי מצוות לא-תעשה נפרדות לכניסת טמאים למחנה שכינה (מצוה שסג) ולמחנה לוי (מצוה תקסה) ורק מצות עשה אחת (מצוה שסב) שכותרתה "מצות שלוח טמאים חוץ

---

2. הגרסא של הגמרא המצוטטת על ידי הרמב"ם הפוכה מהגרסא המצויה בגמרות שלנו. בגרסא שלפנינו כתוב במסקנת הגמרא: "ויצא... זו מחנה לוי, ולא יבא... זו מחנה שכינה". שליש מכתבי היד הישנים המצויים בידינו גורסים כגרסת הדפוסים שלפנינו, ושני שליש גורסים כגרסת הרמב"ם. עוד שינוי מעניין הוא, שבכל כתבי היד חסרות המילים "מכאן לבעל-קרי שיצא חוץ לשתי מחנות" המופיעות לפנינו. העדרת המילים הללו מעלה את האפשרות שהרמב"ם תלה את דעתו בגרסה שהייתה לפניו, ורש"י וסיעתו תלו דעתם בגרסה שלפנינו.

מצוות שילוח טמאים לפי הרמב"ם

למחנה שכינה". גם החינוך מחלק בין שליחה "חוץ לשתי מחנות" אצל המצוה מן התורה לבין "משלחין אותם מן החיל" אצל גזירות מדרבנן.

נראה לי שהניסוח של ספר החינוך והרמב"ם מצביע על דעה שמצוות העשה של שילוח טמאים שייכת רק במחנה שכינה, ורק המקום שאליו שולחים את הטמאים הנמצאים במחנה שכינה משתנה לפי חומרת הטומאה. ההבנה הזאת מתאימה גם לניסוח של הספרי "כל שהוחמרה טומאתו חמור שילוחו חברו"³.

3. ראייה מ'שורשי המצוות' לרמב"ם

בשורש השביעי בספר המצוות הרמב"ם מביא דוגמאות של מצוות שהוא סופר כמצווה אחת הכוללת פרטים רבים. אחת הדוגמאות היא מצוות מצורע. הרמב"ם מביא דוגמאות של חיובים המוטלים על המצורע שהוא אינו סופר אותם כמצוות נפרדות. אחת הדוגמאות היא "ולצאת חוץ למחנה שכינה". מכיוון שהרמב"ם אינו עסוק שם בהלכות בית המקדש ובכל זאת מציין שהמצווה של המצורע היא לצאת מחוץ למחנה שכינה ולא כתב את המצווה היותר שכיחה 'לצאת מחוץ למחנה ישראל' – מכאן שלדעת הרמב"ם מצוות שילוח מצורע שייך רק במחנה שכינה ולא במחנה ישראל.

ד. מצוות שילוח בעל-קרי מחוץ למחנה לוויה

1. מדוע לא מנה הרמב"ם את בעל-קרי בין המשולחים?

ה'משנה למלך' (הל' ביאת המקדש פ"ג ה"ג) דן בשאלה האם השמטת הרמב"ם את בעל-קרי מרשימת המשולחים מהמקדש היא בגלל שלדעתו בעל-קרי אינו כלול במצוות שילוח טמאים.⁴ לעניות דעתי פשוט שהרמב"ם כולל בעל-קרי במצוות שילוח טמאים, והסיבה שהוא אינו כולל אותו ברשימה הוא בגלל שהוא העתיק את הרשימה מהמשנה במסכת כלים (פ"א מ"ח). השאלה מדוע המשנה אינה כוללת בעל-קרי ברשימה דורשת התייחסות, ונתייחס אליה בהמשך.

---

3. המנחת-חינוך שם לב לניסוח, אבל היה מסופק איך להבין אותו. הוא מתייחס לזה בשלוש מקומות (מנחת חינוך מהדורת מכון ירושלים; מצוה שסב אות ז, מצוה שסג אות יח, ומצוה תקסה אות ב), ובכולן מגיע למסקנה, ברמות שונות של ביטחון, שכנראה, למרות הניסוח, החינוך והרמב"ם סוברים שמצוות העשה שייכת בכל המחנות.

4. יש מפרשים, ביניהם אבן עזרא ובעל הטורים, שכתבו (בפירושם לבמדבר ה', ב) שבעל-קרי אינו נשלח מחוץ למחנה בגלל שהוא אינו מטמא אחרים. המנחת-חינוך מתפלא על דבריהם – הרי זה פשוט בגמרא שבעל-קרי נשלח משני מחנות, וגם פשוט שבעל-קרי ואפילו טמא שרץ, שאינו מטמא אחרים, נשלחים ממחנה שכינה.

ישנן שתי הוכחות לכך שהרמב"ם סובר שבעל-קרי כלול במצוות שילוח טמאים:

1. בהל' ביאת המקדש (פ"ג הי"ג) כותב הרמב"ם: "ואיזה הוא הטמא שחייב כרת על המקדש... או שנטמא בשאר אבות הטמאות של תורה, שיתפרשו במקומן", ובהל' שאר אבות הטמאות (פ"ה ה"א) הוא כותב: "שכבת זרע אב מאבות הטמאות". בנוסף, בהל' ביאת המקדש (פ"ג ה"י) הוא משווה בין מצוות-עשה של שליחת הטמא מן המקדש ובין איסור הכניסה למקדש בטומאה, ומכאן ניתן לדייק ששתי המצוות שייכות באותם סוגים של טמאים – כולל בעל-קרי.

2. בהל' ביאת המקדש (פ"ג ה"ח) לומד הרמב"ם את איסור הכניסה לטמא למחנה שממנו נשלח, ממקור שמתייחס לבעל-קרי. נמצא שבעל-קרי הוא מבין המשולחים הכלולים במצווה.⁵

את השאלה מדוע המשנה אינה כוללת בעל-קרי ברשימת הנשלחים מחוץ להר הבית, אפשר ליישב שהמשנה בחרה לרשום רק את סוגי הטמאים המתאימים לדוגמאות שמופיעות בפסוק. בתורה מוזכרים הצרוע, הזב, והטמא לנפש. כל אחד מהם נחשב כמייצג סוג טומאה שונה: הצרוע הוא סוג בפני עצמו, הזב מייצג את הטומאה שיוצא מגופו, והטמא מת מייצג את הטמא מגע. לפי הרמב"ם,⁶ החילוק בין סוגי הטמאים לגבי שילוח מחנות הוא בדרכים שבהם הם מטמאים אחרים (למרות שבכל סוג יש טמאים שאינם מטמאים אחרים כלל). ההיגיון שבזה הוא טעמא דקרא: "ולא יטמאו את מחניהם", ולכן ככל שהטומאה יותר 'מדבקת' צריך להרחיקה למקום רחוק יותר. המשנה כללה רק דוגמאות מכל סוג של טומאה שמטמא אחרים, כמו הדוגמא של הפסוק, למרות שגם אלו שאינם מטמאים אחרים כלולים במצוות שילוח. לכן המשנה כללה זב, זבה, נדה, ויולדת, שהם הטמאים בטומאה שיוצא מגופו שמטמאים אחרים, ולא כללה בעל-קרי שאינו מטמא אחרים. תמיכה להצעה הזאת אפשר למצוא בעובדה שגם ברשימת הטמאים בטומאת מגע, טמא שרץ ונבלה, שאינם מטמאים אחרים, אינם רשומים במשנה יחד עם טמא מת למרות שטמא שרץ ונבלה נשלחים גם הם ממחנה שכינה.

5. גם המשנה-למלך נוטה לקבל את ההוכחה הזאת. בהל' בית הבחירה פ"ז הט"ו לאחר שהוא כותב: "אך לא ידעתי למה לא הזכירו ג"כ בעל-קרי...", הוא מסיים: "אך נראה שהדין דין אמת [שהרמב"ם סובר שבעל-קרי משתלח חוץ לב' מחנות], שהרי כתב שם [בהל' ביאת המקדש] הטמא המשולח מהר הבית אם נכנס עובר בלא תעשה כו' וקרא דמייתי בבעל-קרי מיירי".

6. פירוש המשניות לרמב"ם כלים פ"א מ"ג. גם ספר החינוך מסביר ככה במצוה שסב. אבל בגמרא פסחים (דף סז) דנה הגמרא בנושא "מאי חומרין דזב מטמא מת" ומביאה הבדלים אחרים, וראה לעיל הערה 4.

מצוות שילוח טמאים לפי הרמב"ם

ההסבר הזה גם מתאים ללשון הגמרא במסכת פסחים (דף סח ע"א) שדנה בשליחת בעל־קרי ומסיקה שהוא נשלח משתי מחנות כדין הזב שהרי "למאי דדמי ליה מדמינן ליה". כך כנראה הבין גם רבינו חננאל כשהסביר את לימוד שליחת הסוגים השונים של הטמאים במסכת פסחים (סז ע"א) וכתב: "הא כיצד? טמא מת משתלח חוץ למחנה שכינה וטמא שרץ כמותו, זב משתלח חוץ למחנה לוייה ובעל־קרי כמותו, מצורע משתלח חוץ למחנה ישראל. נמצא המצורע משתלח חוץ לשלש מחנות, וזב משתים, וטמא מת מאחת – וברור הוא".

2. מה בין הר הבית למחנה הצבא?

הפסוקים שמהם לומד הרמב"ם את איסור כניסת הטמאים להר הבית (ומצורע לירושלים) מתארים איסור כניסת בעל־קרי למחנה הצבא. הרמב"ם והחינוך אינם מונים מצוות איסור כניסה של בעל־קרי למחנה הצבא, ונראה שלדעתם מדרש ההלכה שמסביר שהפסוק מדבר על מחנות קדושה הוא אינו בנוסף לפשט הפסוק אלא במקומו. הרמב"ן, בפירושו על התורה, מדגיש שלפי פשט הפסוק מדובר על מחנה צבאי ולפי מדרש הלכה לומדים מפה את איסור הכניסה להר הבית, וגם הוא אינו מונה איסור כניסה לבעל־קרי למחנה צבאי כמצוה.

מדוע אם כן בחרה התורה ללמד אותנו את איסור כניסת טמאים להר הבית דרך תיאור של איסור כניסת בעל קרי למחנה הצבא? נראה שהתורה באה ללמדנו על הבדל מהותי בין איסור כניסת הטמא להר הבית ובין איסור כניסת הטמא למחנה שכינה. לפרשת שילוח בעל־קרי מן המחנה הסמיכה התורה מצווה נוספת: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה". לשתי המצוות התורה נותנת הסבר אחד – "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך". אין פה התייחסות לטומאה וטהרה אלא לקדושת מקום הימצאות השכינה. נראה שהתורה באה ללמדנו שבניגוד לאיסור כניסת טמא למחנה שכינה, שמטרתה היא לשמור על טהרת המקדש, איסור כניסת טמא להר הבית נובע מקדושת מקום הימצאות השכינה.

ההבדל המהותי הזה בין כבוד השכינה לבין טהרת המקדש יכול להסביר כמה הלכות שבהן הרמב"ם מבדיל בין מחנה לוייה ובין מחנה שכינה – לגבי הכנסת כלים טמאים לתוך המחנה, ולגבי החיוב לצאת מהמחנה. לגבי הכנסת כלים, כותב ה'אבני נזר':

וי"ל חילוק בין מקדש למחנה לוייה, דהנה רמב"ם בספר המצוות מנה שתי מצוות: האחד שטמא לא יכנס בעזרה משום "ולא יטמאו את מחניהם", והשני שטמא לא יכנס למחנה לוייה משום "ולא יבא אל תוך המחנה", וממילא במכניס במחנה שכינה יש איסור דהא עכ"פ מטמא את המחנה ועובר משום "ולא יטמאו את מחניהם". אבל

במחנה לוייה אינו מוזהר רק על "ולא יבא" אל תוך המחנה היינו דטמא לא יבא למחנה, והא המכניס אינו טמא. (שו"ת אבני נזר, הל' קדושת המקדש סי' תנב)

לגבי החיוב לצאת מהמקום, כותב הרמב"ם (הל' ביאת המקדש פ"ג כא-כד) שמי שנטמא בתוך המקדש חייב לצאת מיד בדרך הקצרה ביותר, ומי שנשאר או יוצא בדרך ארוכה יותר חייב כרת, כלומר: עבר על לא-תעשה של "ולא יטמאו את מחניהם". לעומת זאת, הרמב"ם אינו כותב דבר דומה לגבי מי שנטמא **בהר הבית**. נראה שבמחנה שכינה (במקדש), במקום שאיסור הכניסה נובע מהלאו של "ולא יטמאו", הלאו כולל איסור להישאר, ואילו במחנה לוויה איסור הכניסה הוא רק משום "לא יבוא" ולכן אין בו איסור הישארות.⁷

ה. שילוח מצורע מעיר-חומה ומירושלים

לאור הסברנו בדעת הרמב"ם, שמצוות-עשה של שילוח טמאים שייכת רק במחנה שכינה, לכאורה אין חובה לשלח מצורע מירושלים (אלא אם כן הוא נכנס למקדש) וקל-יחומר שאין מצווה לשלחו מעיר-חומה. אלא שבמשנה (כלים פ"א מ"ז) נאמר: "עירות מוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחין מתוכן את המצורעים...", וכך פסק הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ז הי"ג)!

נראה שלפי הרמב"ם שילוח המצורע מירושלים ומעיר-חומה הוא דין נפרד, מדיני מצורע (מן הפסוק "בדד ישב מחוץ למחנה"), ואינו חלק ממצוות שילוח טמאים הכללית. כך גם נראה מפירוש הרמב"ם למשנה הנ"ל ממסכת כלים: "אמר ה' במצורע בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, ולפיכך יצא מכל עיר".

לפי זה, ישנן שתי מצוות של שילוח מצורע:

1. מצוות שילוח מצורע **ממחנה שכינה** אל מחוץ לירושלים (הכוללת גם מצוות לא-תעשה למצורע לשוב ולהיכנס לירושלים).
2. מצוות שילוח מצורע **מהערים המקודשות** (ירושלים ועיר-חומה), כחלק ממצוות מצורע, ללא קשר לשילוח טמאים.

7. בהלכות המקדש מצאנו עוד מקומות שבהם יש איסור כניסה והיתר הישארות. לדוגמא, לפי הרמב"ם (הל' ביאת המקדש פ"ב טו"ז) כהן שיכור, פרוע ראש, או קרוע בגדים אסור לו להיכנס או לצאת מן המזבח ולפנים. לפי זה, אם הוא נכנס, לא רק שאינו חייב לצאת, אלא אף אסור לו לצאת. מכאן ניתן ללמוד אך לענייננו, שישנם איסורים שבהם הקפידה התורה על מעשה הכניסה פנימה ולא על ההויה בפנים, ומי שעבר ונכנס אינו חייב לצאת. הרמב"ם בעצמו (בהלכה יז) קושר את העניין הזה לנושא של **כבוד המקום** בניגוד לענייני טומאה וטהרה: "שאינו זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנס בו מנוול".

מצוות שילוח טמאים לפי הרמב"ם

לפי הרמב"ם קיים הבדל בין שתי המצוות הנ"ל. בהל' ביאת המקדש (פ"ג ה"ח), כשהרמב"ם מזכיר את הלאו לטמאים להיכנס להר הבית ולמצורעים להיכנס לירושלים, הוא מדגיש שמצורע לוקה רק אם נכנס לירושלים, "אבל אם נכנס לשאר הערים המוקפות חומה, אע"פ שאינו רשאי, לפי שנאמר בדד ישב, אינו לוקה". מסתבר שהרמב"ם כתב כך מפני שסבר שהמקור היחיד לאסור כניסת מצורע לערי-חומה הוא מצוות עשה של "בדד ישב", ולעומת זאת איסור כניסת המצורע לירושלים נכלל בכלל הלאו של הכניסה של המצורע לכל המחנות הקדושים.

לאור הסברנו בדעת הרמב"ם, עלינו לברר מדוע הרמב"ם אינו מונה במניין המצוות את מצוות השילוח המיוחדת שקיימת במצורע – "בדד ישב" – כמצוות עשה בפני עצמה? התשובה לכך נמצאת כנראה בשורש השביעי בספר המצוות, שם הרמב"ם מביא את מצוות צרעת כאחת הדוגמאות למצווה הכוללת מצוות רבות ואינה נמנית אלא כמצווה אחת. שילוח מצורע מעיר-חומה הוא מצווה מסוימת מתוך מכלול של מצוות המצורע שנמנים כולם ביחד כמצווה אחת.

גם המנחת חינוך מסביר שלגבי שילוח מצורע יש לירושלים שתי קדושות שונות:

אבל לעניין שלוח מצורע יש בה שתי קדושות, ונפקא מינה אם תמצא איזה חומרה באחד, אם מחמת ירושלים או מחמת קדושת ערי חומה, תפסין חומרת שניהם, כן נראה לי. (מנחת חינוך, מצווה שסב)

למעשה, ה'מנחת חינוך' אינו מבדיל בין שתי הקדושות, אולי כי לדעתו, הרמב"ם סובר שמצוות שילוח טמאים כוללת גם שילוח מצורעים מירושלים. אבל לפי הצעתנו שמצוות שילוח טמאים אינה כוללת שילוח מצורעים מירושלים, שתי הקדושות של ירושלים משלימות אחת את השנייה: קדושת עיר חומה (הקשורה למצוות מצורע) מספקת את מצוות-העשה למצורע לצאת מירושלים, וקדושת ירושלים (הקשורה למצוות שילוח טמאים) מספקת את מצוות הלא-תעשה להיכנס.

בפתיחת המאמר הבאנו מחלוקת בין רבי יהודה ורבי שמעון האם הלאו של "ולא יטמאו" ניתק לעשה ("בדד ישב") או שמא "בדד ישב" לצרך כדי ללמדנו את חומרת שילוח המצורע משאר הטומאות. הרמב"ם כנראה סובר שהוא אינו ניתק לעשה, שהרי הוא כותב במפורש בהלכה ח שמצורע שנכנס לירושלים לוקה. הסבר זה מתאים להסבר הרמב"ם בהלכה ב של הלימוד מהפסוק "כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש" שבו הוא משתמש בפסוק "בדד ישב" ללמוד שמצורע יוצא מן הכלל, כדעת רבי יהודה. מצד שני הוא לומד את ההבדל בין המחנות בהיגיון ולא מפסוקים, כמו רבי שמעון. המלבי"ם ('התורה והמצוה', במדבר ה', ב) מסביר שהרמב"ם בעצם אינו סובר לא כרבי יהודה ולא כרבי שמעון אלא כספרי שהוא שילוב של שניהם.

ו. שילוח הסוטה מעזרת נשים לאחר שתייתה

במשנה במסכת סוטה (פ"ג מ"ד) נאמר שלאחר שהיו משקים את הסוטה והתברר שסטתה היו הכוהנים ממהרים להוציא את הסוטה מהעזרה כדי "שלא תטמא העזרה". הגמרא (סוטה כ ע"ב) מבארת שהחשש לא היה שמא תמות ותטמא את העזרה בטומאת מת, שהרי טמא מת, ואפילו המת עצמו, מותרים מן התורה להיות במחנה לוויה, אלא שחששם היה שמא תפרוס נידה. נמצא אם כן, שחובה לשלח את הנידה ממחנה לוויה.⁸ והרי לפי הסברנו בדעת הרמב"ם מצוות שילוח טמאים אינה חלה על מחנה לוויה!

אולם אם נתבונן בדברי הרמב"ם, נראה שהוא אינו מצטט את הגמרא, אלא מסביר את ההלכה של המשנה באופן שונה. הרמב"ם כותב:

... ואם טמאה היא מיד פניה מוריקות ועיניה בולטות והיא מתמלאה גידין גידין והן אומרין הוציאוה הוציאוה שלא תפרוס נידה, והנידות מטמאות עזרת נשים, והן מוציאין אותה מעזרת הנשים שהיא עומדת בה ובטנה צבה בתחילה ואחר כך תפול ירכה ותמות. (הל' סוטה פ"ג הט"ז)

בניגוד לתוספות⁹ שסוברים שמוציאים את הסוטה מהר הבית, הרמב"ם כותב במפורש שמוציאים אותה מעזרת הנשים.¹⁰ שנית, בניגוד לדיוקנו בגמ' שמטרת הוצאת האישה הוא מדין שילוח טמאים, הרמב"ם אומר שמוציאים אותה כי "הנידות מטמאות את עזרת הנשים" למרות שמבחינת איסור כניסה של נדה אין שום הבדל בין עזרת הנשים לשאר הר הבית. דעת הרמב"ם קרובה יותר לפשט המשנה שבה נאמר "שלא תטמא העזרה", בניגוד לדעת התוספות ששילוחה היה מכל הר הבית, אך כאמור סברת הרמב"ם לחלק בין עזרת הנשים להר הבית לעניין טומאת נידה, צריכה עיון.

ייתכן שחומרת שילוח הנידה מן עזרת הנשים על פני שילוחה מהר הבית, קשורה לדעת הרמב"ם לאיסור כניסת טבול יום לעזרת נשים. בגמרא במסכת זבחים (לב ע"ב¹¹) נאמר שהאיסור של טבול יום להיכנס לעזרת הנשים נובע מגזירת יהושפט. כתוב בדברי-הימים ב (כ', ה) שיהושפט עמד "בבית ד' לפני החצר החדשה". הגמרא דורשת "מאי חצר החדשה? אמר ר' יוחנן שחידשו בה דברים ואמרו טבול יום אל יכנס למחנה לוויה". התוספות (זבחים לב ע"ב ד"ה שחידשו) מסבירים שהביטוי

8. ומדאורייתא דין עזרת הנשים כדין מחנה לוויה. מהגמרא עולה, שהביטוי "שלא תטמא העזרה" המוזכר במשנה אינו חשש שעזרת הנשים או כלים שנמצאים בה ייטמאו, אלא שהדיון הוא מדין שילוח טמאים או איסור כניסה בטומאה.

9. זבחים לב ע"א ד"ה ובטמאים – וראה הערת שיטה מקובצת אות יג על הדף.

10. וראה משנה למלך שם.

11. וכן בהוריות ה ע"ב; יבמות ז ע"ב; ופסחים צב ע"א.

מצוות שילוח טמאים לפי הרמב"ם

"למחנה לוי"ה" שבגמרא מתייחס רק לעזרת הנשים, שכן ביחזקאל (פרק מ) המילה "חצר" מתייחסת דווקא לעזרת הנשים, ומכאן שגזירת יהושפט הייתה איסור הכניסה של טבול יום לעזרת נשים, כי על טמא מת גזרו גם בחיל.

לדעת התוספות (יבמות ז ע"ב ד"ה וראה) גזירת יהושפט כוללת איסור כניסת טבול יום של כל סוגי הטמאים, אבל לדעת הריטב"א (שם) רק טבול יום שבטרם טבילתו היה אסור מן התורה להיכנס להר הבית כלול בגזירה. לפי הריטב"א נידה טבולות יום אסורה להיכנס לעזרת נשים מגזירת יהושפט, בניגוד לטבול יום מטומאת מת. ההבדל הזה בין טומאת נידה לטומאת מת בנוגע לכניסת טבול יום לעזרת הנשים מזכיר את הביטוי של הרמב"ם "הנידות מטמאות עזרת נשים" בניגוד לטמאי מת ובניגוד לשאר הר הבית.

אולי ניתן להסביר שלשיטת הרמב"ם הצורך להוציא את הסוטה מעזרת הנשים לאחר השקיייתה בגלל ש"הנידות מטמאות עזרת נשים" נובע מאותו מקור של איסור כניסת נידה טבולות יום. אפשר להציע שגזירת יהושפט הייתה להחמיר בטהרת עזרת הנשים כטהרת מחנה שכינה, אלא שהחמיר בזאת רק לגבי אותם סוגי טמאים שמן התורה אסור היה להם להיכנס לעזרת הנשים (שמוגדר מחנה לווייה) קודם הטבילה.¹² לכן את הסוטה היו צריכים להרחיק מהעזרה, אך לא מהר הבית. לכן מובן גם מדוע נוקט הרמב"ם בלשון "שלא תטמא את עזרת הנשים" – שהרי מדובר על טומאה מדרבנן ולא על איסור כניסה מדאורייתא.

ז. שילוח טמאים – על מי מוטלת המצווה, ומתי עוברים עליה?

לשון התורה "וישלחו מן המחנה" מורה שמצוות "שילוח טמאים" היא חובה על הציבור (או על ב"ד) לאכוף את השילוח, אך לא ברור האם היחיד שאינו 'משלח את עצמו' גם הוא מבטל מצוות-עשה.

שאלה נוספת מגדרי מצווה זו היא האם הנכנס ויוצא מייד (מלבד הלאו של הכניסה שעבר) עובר על מצוות עשה של שילוח הטמאים.

הרמב"ם אינו מתייחס לשאלות אלו במפורש, אולם ספר-החינוך (שסב) כותב:

---

12. הרב רפאל אהרן יפה'ן, בביאוריו לחידושי הריטב"א (מסכת יבמות עמוד ק' הערה 404) מציע הסבר דומה. הוא מציע בשם ארזא דבי רב שגזירת טמא מת בחיל "אין זה דין שילוח טמאים מדרבנן, אלא מעלה בקדושה... אבל בטבול יום דבעל-קרי בעזרת נשים הוא בכלל דין שילוח טמאים מדרבנן". לעניות דעתי זאת לא הייתה כוונת הארזא דבי רב (שחילק בין גזירת טמא מת בחיל ובין בעל-קרי בהר הבית מבלי להתייחס לגזירת טבול יום בעזרת נשים), אבל על כל פנים הדבר נראה לי נכון בדעת הרמב"ם.

ועובר על זה ונכנס במקום שאינו רשאי בעודו טמא בצדדים שפירשנו – ביטל עשה.

מדבריו משמע שגם היחיד עובר על מצוות־עשה זו מייד עם כניסתו למקום שאסור לו. ומסתבר שאין כוונתו לומר שהמצווה מוטלת רק על היחיד, שהרי כותרת המצווה היא "שלוח טמאים..." – וכפשוט לשון התורה.

מדברי הריטב"א (מכות יד ע"ב) נראה שמצוות־העשה של שילוח טמאים חלה רק כאשר הטמא נמצא בתוך המקדש. הגר"י פערלא (עשין דף רז ע"ב) מדייק מדבריו שטמא שנכנס ויוצא מייד אינו עובר על מצוות עשה, בניגוד לדעת החינוך הסבור שהנכנס מבטל את מצוות־העשה מייד עם כניסתו.

בדף תה דן הגר"י פערלא באריכות בשאלה האם שילוח טמאים הוא מצוות הציבור או מצוות היחיד, ומביא דעות שונות והוכחות שונות בעניין. הוא טוען שרס"ג סובר שזוהי מצוות הציבור והרמב"ם סובר שהוא מצוות היחיד.¹³

לפי המקורות שמביא הרמב"ם, נשמע שלדעתו יש בשילוח טמאים גם מצוות ציבור וגם מצוות יחיד. בספר המצוות (עשה ל"א) הרמב"ם מביא את הפסוק "וישלחו מן המחנה" וממשיך "וכבר נכפל זה הציווי בלשון אחר והוא אמרו... 'ויצא אל מחוץ למחנה'", ומסיים עם ציטוט מהספרי: "ויצא אל מחוץ למחנה מצות עשה". הרמב"ם מביא שני פסוקים שונים למצוות עשה אחת – "וישלחו" ו"ויצא" – ונראה שלדעתו יש שני פנים למצווה: מצוות הציבור ("וישלחו") ומצוות היחיד ("ויצא"). אלא שבפירושו למשנה כותב הרמב"ם:

ועשה שבמקדש הוא כגון שנטמא בתוך המקדש שאנו מצווין אותו לצאת, זה שאנו מצווין אותו לצאת היא מצוות עשה שיצא. (פיה"מ, הוריות פ"ב מ"ה)

משמע שגם המצוה של "ויצא" היא מצווה המוטלת על הציבור שיצווה את היחיד לצאת. אם כן, בניגוד לדעת הגר"י פערלא, נראה שלדעת הרמב"ם אין היחיד מצווה (במצוות־עשה) לשלח את עצמו מן המקדש (אך כמובן כל זמן שאינו יוצא עובר על לאו של "ולא תטמאו").

מלשון הרמב"ם ניתן לדייק שלדעתו מצוות עשה של שילוח טמאים חלה רק לאחר שהטמא נמצא במקדש. בניגוד למצוות אחרות שהוזכרה בהם הרחקה, כמו "מדבר שקר תרחק" (שמות כ"ג, ז) ו"לא תקרבו לגלות ערוה" (ויקרא י"ח, ו) – ציווי התורה לשלח את הטמאים הוא רק לשלח את הטמאים מן המקדש ולא למנוע מהם להיכנס מלכתחילה. כמו כן גם באזהרות על איסור ביאת טמא למקדש כתוב "לא יבוא..."

13. עיין גם במאמר "שילוח טמאים וקדושת המחנה" של הרב מאיר שפיגלמן, מעלין בקודש גיליון 9, בנושא האם שילוח טמאים הוא חובת הציבור או היחיד.

מצוות שילוח טמאים לפי הרמב"ם

(דברים כ"ג, יא) ו"ואל המקדש לא תבוא..." (ויקרא י"ב, ד) ולא כתוב להתרחק או לא להתקרב. לעניות דעתי הסיבה היא כדי שלא להרחיק את הטמא מן המקדש יתר על המידה, דבר שעלול לפגוע ביחס החשוב שבין העם למקדש. אילו הייתה מצוות השילוח חלה בעצם הכניסה, משמעותה הייתה שעל הטמא להתרחק מן הקודש (כפי שיש להתרחק מדברים שלילים, כגון עריות ודבר שקר) אולם התורה נקטה בלשון שילוח כדי שנבין לא להרחיק את הטמא אלא רק להוציא אותו אם הוא נכנס.

התייחסות דומה אנו רואים גם בסייגים שהוסיפו חכמים למצווה זו – לעניין הכניסה לעזרה ולחיל. חכמים דאגו שלא להרחיק את הטמאים יתר על המידה וקבעו אזורי סייג (עזרה והחיל) על פי קרבתם למקדש. בכל מקרה לא הוסיפו חכמים סייג המרחיק טמא מכל שטח הר הבית, וגם לא הוסיפו תחומי הרחקה מחוץ להר הבית.

ה. סיכום

לפי ההסבר שפיתחנו בדעת הרמב"ם יוצא שמצוות שילוח טמאים מהמקומות הקדושים הם:

1. מצוות לא־תעשה מן התורה, שחייבים עליה כרת, שחלה על כל טמא (כולל טבול יום אבל לא מחוסר כפורים) – שלא להיכנס או להישאר במחנה שכינה (מהעזרה ולפנים).
2. מצוות־עשה מן התורה על הציבור לשלח כל טמא ממחנה שכינה. כל טמא נשלח למקום אחר לפי חומרת טומאתו: טמא מת והדומה לו מחוץ לעזרה, זב והדומה לו מחוץ להר הבית, ומצורע מחוץ לירושלים.
3. מצוות לא־תעשה מן התורה, שעונשה מלקות, על כל טמא – שלא להיכנס למחנה שממנו היה משולח אילו היה נכנס למקדש. כלומר: אסור לזב ולדומה לו להיכנס להר הבית, ואסור למצורע להיכנס לירושלים.
4. חכמים גזרו שטמאי מת, גויים ובוועלי נידות לא ייכנסו לחיל; שטבול יום מטומאה היוצאת מגופו לא ייכנס לעזרת הנשים; ושמחוסר כפורים לא ייכנס למקדש. כל אלו אם עברו ונכנסו – משלחים אותם.
5. נראה שמן התורה היחיד אינו מצווה לשלח את חברו הטמא אפילו ממחנה שכינה, אלא רק הציבור¹⁴ מחויב בזה.

---

14. ייתכן שכל יחיד יהיה מחויב בזה בתור נציג הציבור, אבל החיוב הוא על הציבור ולא על היחיד.

6. לדעת הרמב"ם מצוות שילוח טמאים היא רק ממחנה שכינה, וטמא הנמצא במחנה לוויה אינו חייב לצאת, ורק אם יצא חלה עליו מצוות לא־תעשה שלא לחזור ולהיכנס.

דעת הרמב"ם מיישבת תמיהה גדולה – כיצד קיימו הלויים חיי משפחה¹⁵ במקום שזבה, נדה, יולדת, בעל־קרי ופולטת שכבת זרע חייבים לצאת ממנו? אמנם לפי הרמב"ם השאלה אינה מתעוררת כלל, שהרי כל אלו אינם חייבים לצאת ממחנה לוויה. להיפך, הם צריכים להיזהר שלא לצאת, כי אם הם יוצאים, אסור להם לחזור ולהיכנס.

ב"ה זכינו שבימינו, עם חידוש היכולת לעלות בהר ה', מצוות שילוח טמאים חזרה להיות מצווה מעשית, ולעניות דעתי יש צורך בהבהרה של פרטי המצוות – האם אנחנו סוברים שיש מצוות עשה של שילוח טמאים גם בהר הבית או רק בעזרה? האם המצווה שייכת לציבור, ליחיד, או רק לטמא עצמו? אדם הרואה טמא בהר הבית או בעזרה, האם מוטלת עליו חובה מעשית להרחיק אותו? מאמר זה בא להניח סוגיות אלו על שולחנם של תלמידי החכמים שבדור, שידונו בנושאים הללו ויבואו לידי הכרעה בכל הספקות שהעלינו.

---

15. והרי נאמר (במדבר ג', כט): "משפחת בני קהת יחנו על ירך המשכן תימנה".